

Litteraria humanitas IV. Roman Jakobson. Odpovědný redaktor Miroslav Mikulášek. Výkonní redaktoři Danuše Kšicová — Ivo Pospíšil. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta — Ústav slavistiky. Brno 1996, 530 str.

Mezi nejrozsáhlejší sborníky MU obsahující i cenné příspěvky mnoha zahraničních autorů patří uvedený soubor statí, věnovaný někdejšímu profesoru uvedené fakulty Romanu Jakobsonovi (1896–1981). Je rozdělen do šesti oddílů, z nichž prvý se bezprostředně týká života a vlastního jubilatova díla. Uvádí jej stať bostonského slavisty T. G. Winaera o Jakobsonově díle. Jeho choť Irene Portis-Winaerová uvažuje o Jakobsonově světě v rámci dialogu s implikací americké etnologie z pozice Ch. S. Pierce. Zdeněk Mathauser se zamýšlí nad otázkou plurality a komplexnosti v současné teorii literatury. Françoise Gadet z Paříže uvažuje o symetrii ve fonologii, gramatice a poetice, kdežto C. H. Schoneveld mluví o Jakobsonově fonologii mezi ikonocností a matematickou teorií množin. Edward Stankiewicz z Yaleovy univerzity charakterizuje funkci jazyka v literárních žánrech, Eugeniusz Czaplewicz řeší otázku moderní a postmoderní poetiky a Miroslav Mikulášek si všímá mýtu jako paradigmatu poznání a bytí. K inspiraci mýtem v rámci Slova o pluku Igorově se vrací Jiří Franěk charakterizující takto Jakobsonův přístup k této památce. Doplnil bych, že to bylo proto, aby mu byla umožněna cesta do SSSR. Nejsem přesvědčen jako R. Jakobson, že by šlo o staroruskou práci; myslím shodně s H. Rothem, že jde v ní o romantický podvrh, který Jakobson hájil vzhledem k umožnění svých kontaktů s rodnou zemí, jež toto dílo uznávala v totalitním období za pravé, i když musel chápat dedukce A. Mazona i edici Uspenského a A. Zimina dostatečně mluvící proti pravosti této údajně staroruské skladby. Ivo Pospíšil uvažuje o funkci motivů šilenství především v díle A. S. Puškina, zejména v Cikánech, v Poltavě a v Bronzovém jezdcí. Marie Kubínová z Prahy reaguje na Jakobsonovu studii *Linguistics and Poetics* (1958). Jaroslav Fryčer analyzuje Baudelairovy Kočky, dílo, jež vyvolalo dosud více než 40 polemických studií a kritik od předních lingvistů, literárních teoretiků a stylistiků, mezi nimiž byli také R. Jakobson a Claude Lévi-Strauss. Vladimír Svatoň se zamýšlí nad pojmovou vybaveností literární vědy i v souvislosti s dílem Jakobsonovým. Ivo Osolobě dokazuje Jakobsonovo českoslovenství, popřípadě velkomoravanství na příkladu Jakobsonovy Moudrosti starých Čechů (podle názvu díla Komenského obsahujícího soubor přísloví) a teoretických prací L. Janáčka.

Biografické stati vztahující se k R. Jakobsonovi zahajuje buďto práce výše uvedená nebo portrét R. Jakobsona od Miloše Zelenky R. J. v kontextu české slavistiky 20. let. Autor nastiňuje stručně Jakobsonovu práci doma v Rusku a zejména v Moskvě v návaznosti na analogické dílo O. Brika, B. Ejchenbauma, L. Jakubinského, J. Polivanova, V. Šklovského, J. Tyňanova aj. a především upozorňuje na jeho rozbor tří nejzákladnějších prvků české prozodie, tj. kvantity, přízvuku a mezislovního předělu, jež pak uplatnil v Moudrosti starých Čechů (New York 1943). Pavlína Kuldánová z Ostravy upozorňuje v rámci života Jakobsona na jeho potíže s habilitací na základě jeho korespondence i projevů při jeho několika návštěvách naší země po r. 1945. J. M. Weimann vzpomíná svých několika setkání s R. Jakobsonem v souvislosti s jeho některými jinými bývalými studenty.

Ostatních pět oddílů sborníku si všímá jednotlivých žánrů evropské literatury. Olga Kovačičová z Bratislavy píše o staroruských inspiracích ruského modernismu, především u Majakovského a Chlebnikova. Milan Kopecký si na pěti českých dílech z přelomu 16. a 17. století všímá mnohofunkčnosti jejich profilu a cíle (Kampanovy elegie na smrt Veleslavínovu 1599, Historie o životu dr. Fausta 1611, Sumovní kroniky Mouřenínovy 1615, Sumovní kroniky o Sajfrídovi 1615 a Komenského Labyrintu, 1623, 1631). Jan Skutlil přibližuje specifika žánru Komenského Kšaftu ve srovnání s právníckými odkazy moravských feudálů — jeho současníků. Kosmos a chaos jako metamodely světa charakterizuje H. Lejderman z Jekatěrinburgu a Danuše Kšicová rozebírá impulsy Romana Jakobsona v poetice ruského modernismu a raného avantgardismu. Maria Cymborska-Leboda z Lublina píše o utopickém elementu symbolistického myšlení o žánrech a o formách umění na základě studií N. Berďajeva, A. Bělého, F. Sologubova, N. Minského aj. Michael Basker z Bristolu uvažuje o vývoji akmeistické poetiky na příkladu díla Nikolaje Gumiljova Čadské jezero. Pavel Pešta navazuje na příspěvek R. Jakobsona k 10. výročí Osvobozeného divadla v r. 1937 a píše o soudobé satíře i o dřívější v české avantgardě; o balkánské avantgardě píše Ivan Dorovský.

Soubor studií vztahujících se k poezii zahajuje Ladislav Matějka z Bostonu studií o tradici československého básnictví v době velkomoravské rozbořem básně Proglas, v níž se hlásí k Jakobsonovu a Isačenkovu odkazu. Richard Pražák si všímá kosmologických a etologických ság a mýtův dávnověké ugrofinské poezii. N. G. Žekulin z Calgary rozebírá sonet Vjačeslava Ivanova a symfonickou poému O. Respighi Římské fontány. Wolfgang Friedrich Schwarz z Lipska přináší několik zajímavých poznámek k Seifertovu Morovému sloupu (1977).

Práce týkající se dramatu uvádí stať Waltera Schamschuly z Berkeley o vztazích R. Jakobsona k středověké dramaturgii, kdežto Halina Brzoza z Toruně se zabývá rozbořem divadla paměti Tadeu-sze Kantora a Rudolf Pečman klasifikuje poměr Bohuslava Martinů k modernímu divadlu. Oddíl prózy se dělí na dvě části; první z nich je soustředěn na malé a střední žánrové formy, druhý na analýzu románových skladeb. Josef Dohnal uvažuje o ruské expresionistické povídce, Agata N. Goller z Budapešti píše o parodii a o citacích v Zoščenkových Sentimentálních povídkách. E. Talická z Brna referuje o povídkách „Fro“ Andreje Platonova, Jiří Šrámek o funkci dialogu v Caragialově črtě, Galina Bínová o přechodu ironie k absurditě v souvislosti s poetikou „nové vlny“ v ruské literatuře. Robert Porter z Bristolu se zamýšlí nad vztahem literatury k pornografii, A. P. Volkov uvažuje nad poetikou současného slovesného apokryfu, Krystyna Kardyni-Pelikánová píše o para-epistolografických formách v české a v polské literatuře na příkladech děl Jiřiny M. Kuncewiczové a B. Hrabala, kdežto Květuše Lepilová z Ostravy uvažuje o současné percepci žánru povídky.

Poměrně méně místa je věnováno románu a jeho analýze. N. Kopystjanskaja ze Lvova analyzuje druhy a funkce retrospektivního románu, Temira Pachmussová z univerzity v Illinois v USA rozebírá důkladně Merežkovského román Napoleon a vyhledává v něm antické prvky mýtů. Nejvíce z tohoto hlediska věnuje pozornost jeho zpracování bitvy u Waterloo; srovnává Napoleona s mytickými postavami, např. s asyrským bohem Slunce, s dějem souvisejícím s Atlantidou, s řeckou bohyní Demeter. Halina Chalaciňuska-Wiertelak z Poznaň věnuje pozornost fenoménu Petrohradu Andreje Bělého, Erszébét Kámán z Budapešti zaměřuje pozornost k románovému žánru M. Bulgakova, Oleg Malevič z Petrohradu píše o žánrových zvlátnostech českého románu dvacátých a třicátých let na základě poetiky R. Jakobsona. Zdeněk Pechal z Olomouce ověřuje mystifikace v románě Vladimíra Nabokova. Poslední studie Josefa Rožtinského z Tokia si všímá topických paralelismů v textech Josefa Rotha.

Rozsáhlý mezinárodní, několika jazyky psaný sborník svou polytematičností zaujme zejména komparatisty a genology.

Jan Skutil